

Óvónőképzés, óvodai hospitálás-gyakorlat az 1930-as évek elején

Hartl Éva

Soproni Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Kar, Neveléstudományi és Pszichológiai Intézet,
egyetemi docens 0009-0003-4482-3543

KEYWORDS

- kindergarten teacher training
- kindergarten practice
- observation
- early childhood education

ABSTRACT

Kindergarten teacher training, observation practice in the kindergarten at the beginning of the 1930s in Sopron | The XVth article of the law of 1891 settled the issue of kindergarten teaching in Hungary.

With the implementation of secondary two-year kindergarten teacher training, a teaching certificate became mandatory to enter the workforce. In addition to the Order of Saint Ursula, the Hospitaller Order played a major role in educating girls in Sopron at the turn of the century.

From 1899 until the 1926/27 academic year, the Roman Catholic Teacher and Kindergarten Teacher Trainer Institute in the House of the Sisters of the Divine Redeemer in Sopron accepted two cohorts into its kindergarten teacher training programme. It expanded to three cohorts between 1927 and 1931 and then four in 1931. The school eventually could not accommodate the increasing number of students and the study period extension. It also struggled to participate in establishing new types of schools (e. g. women's upper commercial school). It needed a new building. Earl Kunó Klebelsberg, Minister of Culture, became a patron of the cause and supported the effort financially. A new building was built on Fűrdő Street — today's Ferenczy János Street — in 1927. It became the Szent József Institute, accommodating kindergarten teacher training, the commercial and industrial schools. However, referring to the scarcity of space, the Prefecture provided the institute with only two rooms in its new building, which explains why the institute could only accept students into its programmes every other year. For example, in the 1931/1932 academic year, the school featured only two cohorts, the second-year and fourth-year cohorts, of which the second-year cohort was very large. Kindergarten practice accompanied the entire study period. Practical training and the acquisition of appropriate skills were essential requirements for qualification. How were students prepared in this area? What was expected from a second-year grade student in an observation? What observation aspects and practical tasks were formulated for them? What kind of experiences did the student have about kindergarten and the children? How did the students manage to solve the tasks? The school bulletins do not provide answers to these questions; however, with the proper analysis, a 1931/1932 observation booklet does.

KULCSSZAVAK

- óvónőképzés
- óvodai gyakorlat
- hospitálás
- kisgyermeknevelés

ABSZTRAKT

Az 1891. XV. törvénycikk hazánkban rendezte a kiseddóvás ügyét. A középfokú kétéves kiseddóvónőképzés eredményeként kötelező lett az óvodai munkába lépéshez az oklevél bemutatása. A századfordulón Sopronban a leánynevelés terén az Orsolyita Rend mellett az Irgalmas Rend játszott nagy szerepet. 1899-től az Isteni Megváltó Leányainak Soproni Anyaházában Fennálló Róm. Kath. Tanító- és Óvónőképző Intézet óvónőképzőjében a tanítás az 1926/1927-es tanévig két, 1927 és 1931 között három, majd 1931-től négy évfolyamúvá bővült. Az iskola épülete a tanulói létszámok, a tanulmányi idő megnyúlása, és az új iskolatípusok (például női felső kereskedelmi iskola) létesítésének következtében időközben kicsinek bizonyult, amiért új épület építésére volt szükség. Az ügyet gróf Klebelsberg Kunó kultuszminiszter – pártfogolta és pénzügyi támogatásával is felkarolta, – melynek eredményeképpen 1927-ben elkészült az új épület, a Szent József Intézet a Fűrdő utcában, a mai Ferenczy János utcában. Az épületben kapott helyet az óvónőképző, a kereskedelmi- és az ipariskola, de a Rendi Előljáróság a hely további szükségére

hivatkozva, az új épületében, csupán két termet bocsátott az intézet rendelkezésére, emiatt az intézetben csak két évente tudtak első osztályt indítani. A helyhiány miatt az 1931/1932-es tanévben ezért csak két évfolyam: a II. és IV. osztály működött, melyből a II. osztály nagy létszámú volt. Az óvodai gyakorlat a tantárgyak között végig kísérte a teljes tanulmányi időt. A gyakorlati képzés, a megfelelő jártasság megléte a képesítés megszerzésének elengedhetetlen, fő követelménye volt. De vajon hogyan készítették fel a növendékeket ezen a területen? Mit vártak el a hospitáláson egy II. osztályos tanulótól? Milyen megfigyelési szempontokat és gyakorlati feladatokat fogalmaztak meg a számukra? Milyen tapasztalatokat és élményeket szerzett a növendék az óvodáról, a gyerekekről? Hogyan sikerült a feladatokat a tanulónak megoldania? Az iskolai értesítőkből ezekre a kérdésekre nem kapunk választ. A feltett kérdések megválaszolásához egy, az 1931/1932-ből származó egykori hospitálási füzet és feljegyzéseinek elemzése segít hozzá.

A Soproni Kisdedóvónőképző Intézet története dióhéjban (1899-1930)

Hazánkban az 1891. XV. törvénycikk, a Kisdedóvási törvény rendezte a kisdedóvás ügyét. Eredményeként kötelező lett a munkába lépéshez az oklevél megszerzése. Ez időtájt, a századfordulón, Sopronban a leánynevelés terén az Orsolyita Rend mellett az Irgalmas Rend játszott nagy szerepet.

1899-ben az Isteni Megváltó Leányai Kongregáció igazgatója, Maráz Ferenc prépostkanonok a soproni tanítóképző és a kisdedóvónőkészítő megnyitása érdekében tett lépéseket. Zalka János püspök mindkét intézet egyházi nyilvánossági jellegét megadta az 1899/1900-as tanévtől, és erről értesítette a vallás- és közoktatásügyi magyar királyi minisztert is. 1900. május 1-én elkészült a rendház Fürdő utcai épületszárnya (a mai Ferenczy János utca sarkán). A város lakossága az Irgalmas Rend növendékeit csak „szürkéeknek” nevezte, a növendékek jellegzetes szürke formaruhája miatt. A kisdedóvónők tanításához, a képesítéshez az iskola az eperjesi állami tanítónőkészítő tantervét és az általuk alkalmazott tankönyveket használta.

Az intézetben a vallásos nevelés célkitűzéseinek megfelelően kiváló szakmai és pedagógiai felkészültségű szerzetes-tanárnők tanítottak, az oktató-nevelő munkájukat mindenkor a modern pedagógiai elvek és módszerek alkalmazásával végezték. (Kelényi, 1968)

Az óvónőkészítőben a tanítás az 1926/1927-es tanévig két, 1927 és 1931 között három, majd 1931-től négy évfolyamúvá bővült. Az iskola épülete időközben a tanulói létszámok, a tanulmányi idő megnyúlása, és az új iskolatípusok (pl: a női felső kereskedelmi) létesítésének következtében kicsinek bizonyult, emiatt új épület építése vált szükségessé. Az ügyet gróf Klebelsberg Kunó kultuszminiszter is felkarolta, pártfogolta, pénzbeli támogatásával segítette, és 1927-ben elkészült az új épület, a Szent József Intézet. Ebben az épületben kapott helyet az óvónőkészítő, a kereskedelmi és az ipariskola.

A Szent József Intézet (a kert felől)
Forrás: Korabeli képeslap – a szerző tulajdona

A Házszenelésre 1928. március 4-én került sor. Az ünnepségen gróf Klebelsberg Kunó is jelen volt, akit a kápolnaszentelési szentmise után a város díszpolgárává avattak. Az iskola ügyét lelkesen támogató miniszter tiszteletére később Sopron – a nővérek kezdeményezésére – az iskola utcanevét Fürdőház utca helyett gróf Klebelsberg Kunó utcára változtatta.

Az 1931/1932-es tanév története

Az 1931/1932-es tanév Sopron város történetének szempontjából egy különleges, sorsfordító, jubileumi év volt, mert 1931-ben volt a Trianont követő soproni népszavazás 10. évfordulója. Így tehát nem meglepő, hogy a nemzeti érzésekkel teli városban az iskola is megemlékezett az 1921-es eseményekről. Az Isteni Megváltó Leányainak Soproni Anyaházában Fennálló Róm. Kath. Tanító- és Óvónőképző Intézet iskolai értesítője a népszavazás 10. évfordulójának tiszteletére írt megemlékező beszéddel kezdődött. Feichtinger Mátyás igazgató írásában felidézte a népszavazás kiírását megelőző eseményeket: megemlékezett a Kisboldogasszony napján Ágfalva környékén kitört harcokról, Machatschek Gyula és Szechányi Elemér hősi haláláról, erősítve ezzel emléküik megőrzését. Írt továbbá október 11-ről, a velencei egyezményről, mely Sopron és vidékére elrendelte a népszavazást. A város sorsát eldöntő népszavazáson 15.343 fő a Magyarországhoz, 8.227 fő pedig az Ausztriához tartozásra szavazott, így Sopron és környéke Magyarország területén maradt. A korabeli törvényhozás ezért a *Civitas Fidelissima*, a Leghűségesebb város nevet adományozta Sopronnak.

A Soproni Óvónőképző Intézetben, a vallás- és közoktatásügyi miniszter 540-05/128-1931. számú rendelete értelmében az 1931/1932-es tanév szeptember 9-én kezdődött és június 3-án fejeződött be. A tanításban és a módszeres eljárásokban az iskola a hivatalos tantervnek és utasításnak megfelelően járt el. Havonként tartottak tanári rendes értekezleteket, ahol megvitatták a miniszteri rendeleteket és az azok végrehajtására vonatkozó tudnivalókat, a fegyelmezésre és a tanításra legalkalmasabb eszközöket. A módszeres értekezleten, melyre abban a tanévben kétszer került sor, kijelölték a tanulmányi kirándulások időpontjait, helyszíneit, valamint meghatározták az írásbeli dolgozatok idejét és beosztását. Az értekezleteken a tanárnők beszámoltak a más iskolákban végzett hospitálásaikról és a tanfolyamokon szerzett tapasztalataikról is.

Novák M. Lukrécia, az óvónőképző II. osztályának osztályfőnöke, 1932 márciusában a bajorországi nővérek meghívására Bambergben járt. Részt vett az ottani óvónőképző képesítő vizsgálatain, majd szakmai tapasztalatszerzés céljából Nürnbergben több iskolát is meglátogatott.

A tanévben hét alkalommal tartottak az iskolában osztályozó értekezleteket, ahol a növendékek magatartása és szorgalma volt a fő téma. Az iskolai értesítő tanúbizonyossága szerint a növendékek körében nagyobb kihágás nem történt, így megrovásra, intő kiadására abban az iskolai évben nem került sor. A tanulmányi eredmények tantárgyak szerinti kimutatása alapján az látható, hogy a II. osztály magaviselete kiváló volt. A növendékek közül 30 fő volt jeles magaviseletű, és csupán egy tanuló került a jó értékelési kategóriába. A szorgalom tekintetében 18 főt minősítettek a tanáraik jelesre, 12 tanulót jóra és csupán 1 főt elégségesre.

Az iskola nagy hangsúlyt fektetett a növendékek valláserkölcsi nevelésére. A gyermeknevelés hivatására készülő tanulók elé célul a családok válságos helyzetén való segítséget is kitűzték. Megfogalmazták, hogy segíteni kell a szülőknek, és a megélhetés nehézségeinek egy részét le kell venni a vállukról.

Az 1931/1932-es tanévben az óvónőképzőben csak a II. osztály és a IV. osztály működött, mert a Rendi Előljáróság a „helyszűke miatt” csak két termet bocsátott az intézet rendelkezésére, ezért a helyhiány miatt az óvónőképzőben csak kétfévente tudtak első osztályt indítani. A II. osztály ugyanakkor az adott évben nagy létszámú volt. Az év elején beiratkozott tanulók létszáma 34 fő volt, ebből év közben 3 fő kimaradt. Így a második év végén vizsgát tett és felsőbb osztályba lépő diák 31 volt. A IV. osztály kis létszámú volt, mindössze 5 főből állt, és ők az év végén is öten maradtak.

A tanulói statisztika szerint a tanulók száz százaléka magyar anyanyelvű volt, nyelvtudásuk szerint a II. osztályosok közül 24 lány csak magyarul, míg 7 fő magyarul és németül is beszélt. A IV. osztályból senki nem tudott más nyelven, csak magyarul. Ezek az arányok talán nem meglepőek. A tanulók születési hely szerinti megoszlása alapján a II. osztályban többen is voltak olyanok, akik Sopron vármegyében látták meg a napvilágot. Ott, ahol élő nyelvként jelen volt a német, talán a családban is több diák hozzátartozói beszéltek, így például Sopron, Bánfalva, Felsőpulya, Németújvár, Szárazvám, Márcfalva településeken.

A IV. osztályos növendékek ugyanakkor mindannyian távolabbi, német nyelvi környezettel vélhetően nem nagyon rendelkező vármegyében, Vas, Pest, Komárom, Gömör, illetve Zemplén vármegye területén születtek.

A tanulók szüleinek foglalkozás szerinti megoszlása esetében kimutatható, hogy legnagyobb számban az önálló iparos (6), a köztisztviselő (4), magántisztviselő (2+1), az önálló gazda (4+1), valamint a postás (4) munkakörből kerültek ki. Nyugdíjasként taníttatta a gyermekét 2+1 szülő, és 1-1 fő tanár, tanító, katona, gazdasági alkalmazott, önálló kereskedő is volt a szülők között.

A tanulók tanulmányi eredményeinek áttekintésekor látható volt, hogy a II. osztályban 20 különféle tantárgyat tanultak, a tanulás eredményét tanáraik az év végén mindenütt osztályzattal értékelték. A II. osztály osztályfőnöke, Novák M. Lukrécia okleveles rendes tanár, az Önképzőkör tanári vezetője, az iskolai könyvtár őre volt, aki mennyiségint és háztartástant is tanított heti 2 órában.

A IV. osztályban a gyakorló évben már csak 3 tárgy zárult értékeléssel: az óvodai gyakorlat, melyből 4 fő jelest és 1 fő jót szerzett, a zene, melyet 3 fő jelessel, 2 fő pedig jóval zárt, és a rajz, melyből egy diák jót, a többiek pedig jelest kaptak. Az óvodai gyakorlat a tantárgyak között végig kísért a teljes tanulmányi időt. A vizsgált 1931/1932-es tanévben a IV. osztályban a tanulók „gyakorlati kiképzése” intenzív egyéni foglalkozást jelentett. A foglalkozásokat a II. és a IV. osztályban az óvónőképző és gyakorló óvója, Bóna M. Rozália okleveles óvónő irányította, a külső óvodák vezetőivel történt megbeszélés alapján. Ő tanította a *Játékdélutánok vezetése* és a *Kisdedmunka vezetése* nevű tantárgyakat is, heti 2-2 órában. A jelöltek munkáját az igazgató, a pedagógia tanára és a gyakorló óvó vezetője mindvégig figyelemmel kísérte. Abban a tanévben január-február hónapban a jelöltek az Erzsébet kórházban is voltak gyakorlaton, ahol Graeser Vilmos gyermekorvos irányította a munkájukat. A tanulók az anya- és csecsemővédelem területéről is szereztek tapasztalatokat, és a napközi otthon munkájába is bekapcsolódtak. Feladatuk volt továbbá, hogy az év során, a szabadidejükben gyermekjátékokat, gyermekdalokat és foglalkozási terveket is gyűjtsenek. Ezeken a területeken a megfelelő jártasság megszerzése a képzés megszerzéséhez elengedhetetlen, fontos követelmény volt. Az 1932. június 23-án megrendezett óvónői gyakorlati képesítési vizsgálat tárgyai: az óvodai gyakorlat, az ének és a zene voltak.

Az óvodai gyakorlat követelményeiről, a menetéről azonban az iskolai értesítő sajnos, nem szolgáltat semmiféle adatot, bővebb információt. Kutatásom során igyekeztem feltárni, hogy mit vártak el a hospitálásokon a tanulóktól? A tanárok milyen megfigyelési szempontokat és gyakorlati feladatokat foglalmaztak meg a számukra? Hogyan sikerült ezeket a feladatokat a tanulóknak megoldani? Milyen tapasztalatokat és élményeket szereztek az növendékek az óvodáról, a gyerekekről? A feltett kérdések megválaszolásához a forráskutatás és a véletlen volt a segítségemre. Az adott év II. osztályában tanuló növendékek gyakorlati munkájának feltérképezéséhez, a megfogalmazott kérdések megválaszolásához egy korabeli hospitálási füzet megtalálása, annak feljegyzései és elemzésük segített hozzá.

Egy hospitálási napló az 1931/1932-es tanévből

A Soproni Óvónőképző Intézetben az óvodai gyakorlathoz a növendékek egy, a tanítóképzők számára összeállított és kiadott nyomtatott füzetet használtak. A füzetet, a hospitáláshoz szükséges követelményekkel, Fekete János tanítóképző-intézeti tanár állította össze, és a kiadványt 1931-ben a Dunántúl Pécsi Egyetemi Könyvkiadó és Nyomda R.t. adta ki Péccsett. A bolti ára 60 fillér volt.

A hospitálási napló első oldalán volt hely a füzet vezetőjének a neve, valamint az osztálya feltüntetésére, és ugyanott megtalálható volt egy összefoglaló táblázat, melyben azt vezették, hogy melyik hónapban, mely napon hospitált a növendék, mi volt a kitűzött feladata, mikor, melyik napon mutatta be az írásos feljegyzéseit az elvégzettekről, és hogy végül milyen érdemjegyet kapott.

A hospitálási napló szerzője a tanulóknak megfogalmazott követelményeket, feladatokat, a pontos, egyértelmű füzetvezetéssel kapcsolatos tudnivalókat a napló elején, az első nyolc oldalon közölte. A füzet ezen része, a részletes tartalmi és formai elvárások megfogalmazásával nagyban segítette a füzetvezetést, a tartalom és külalak tekintetében egyaránt gondos, igényes munka elkészítését. Bár a nyomtatott füzetben található teendők gyakorlóiskolai elvárások voltak, és ez nem is meglepő, hiszen ez a napló eredetileg a tanítóképzésben tanulók számára készült, de az óvónőképző intézeti diákoknak is nagy segítséget nyújtott az óvodai gyakorlati munkájukhoz. Ezt igazolja az általam feldolgozott füzet tartalmának az elemzése is.

A gyakorlóiskolába látogató növendékek teendői cím alatt a napló második oldalán a szerző részletesen tárgyalta a tanulók a hospitáláson elvégzendő feladatait, teendőit. Ez alapján az első feladat az előkészület, mely a pedagógiatanár által kiadott tétel bejegyzése a naplóba, a kiadott feladat átgondolása, a tanultak és az előző napi hospitáló feljegyzéseinek az átolvasása, a folyamatosság biztosítása érdekében. A gyakorló növendékeknek játékkal, mesével kellett készülniük a foglalkozások közötti szünetekre. Mindig pontosan kellett megjelenni a gyakorló intézményben, legalább negyed órával a tanítás megkezdése előtt. A diáknak a tanárától kapott feladatot be kellett jelenteni, és annak elvégzéséhez engedélyt kellett kérnie a gyakorlatvezetőtől. Feladata volt a segítségnyújtás, a gyermekek fogadása, az öltözékük ellenőrzése, ügyelés a rendre és a tisztaságra. Ezután a további teendők is megfogalmazásra kerülnek. A hospitálás alkalmával, ha reggel volt még erre idő, a tanulónak foglalkoznia kellett a gyerekekkel. Érdeklődnie kellett a környezete iránt, és megfigyeléseket végzett. Az udvaron is kellett foglalkoznia a gyerekekkel, és ott is anyagot gyűjtött. A tanítóképzősöknek írt útmutatás szerint az órák alatt a hospitáláson részt vevő diáknak meg kellett figyelnie a tanítás és a nevelés munkáját, és egy foglalkozás menetét részletesen is le kellett írnia. Mindenben a gyakorlóiskola vezetőjének a rendelkezésére kellett, hogy álljon, elvárás volt, hogy az ő segítségére legyen. Semmi esetre sem volt szabad testi fenyítést alkalmaznia. A hospitálási naplót a gyakorlat vezetőjével láttamoztatták a diákok, és a következő napon azt a pedagógia tanárának beadták. A naplóban a teendők tételes felsorakoztatása után a helyi szokásoknak megfelelő kiegészítésekre is találunk üres helyet.

A füzet vezetésével kapcsolatban egy olyan, általános naplóvezetési mintát is közölt a szerző, mely egy, az írásos feljegyzések felépítését gyakorlatiasan bemutató sablon. Az egyes pontok címe alatt magyarázattal, kiegészítésekkel ellátva, hogy mit vár el a tanulótól, mi kerüljön majd az adott helyre. Például: „b.) *A feladat megoldása*” címszó alatt kiemelte, hogy ne a tankönyvből megtanultakat másolja le a növendék, hanem a saját átélt és szerzett tapasztalatait jegyezze le. Azt írta még útmutatásként, hogy a „c.) *Különös észrevételeim*” cím alatt kerüljenek feljegyzésre az egyéb, érdekes, a későbbi okulást segítő, szolgáló további feljegyzések és megfigyelések. A mintában található „d.) *A különösen megfigyelt tanítás menete*” pont alatt kifejtett elvárások konkrétan iskolára vonatkozóak voltak, ezért az óvónőképzésben ezt nem alkalmazták, ilyen pontot a füzetben a tanuló által készített feljegyzéseknél éppen ezért nem találunk.

A következő, „*Jegyzet*” címszó alatt a szerző meghatározta, hogy a naplóvezetéshez az írás ceruzával vagy tintával történjen, és figyelmeztette a diákokat, hogy tilos az írószereket váltogatni. Felhívta a figyelmet arra, hogy a külalak kialakításánál és a fogalmazásnál kerülendő a pongyolaság, elvárt volt viszont a gondos, áttekinthető kidolgozás, a címek kiemelése és aláhúzása. Az esetleges javítások, észrevételek számára 4 cm margót kellett biztosítani. A naplóvezetés formai, esztétikai kritériumainak a megfogalmazása egyértelműen és hangsúlyosan a gondos, igényes munkára való nevelést szolgálta.

A gyakorlati munkához a megfigyelésekhez a szerző mintaként 52 különféle feladatot fogalmazott meg, melyek a hospitálások alkalmával a fő feladatokat képezhették. Ezek a gyerekekre, a viselkedésükre, a tulajdonságaikra, a szokásaikra, az egymás közötti kapcsolataikra, a tanítókra, a módszereikre, a szemléltetési, a figyelmeztetési módokra, az iskolai dokumentáció megismerésére, az iskola felszereltségére vonatkoztak. Néhány feladat a szülőkre, a gyermekek egészségére, a gyermeki tehetségre vonatkozott, és lehetőséget adott arra is a hospitálónak, hogy megfigyelje: miként hatnak az ünnepek a gyerekekre.

Az általános minta tehát segítséget nyújtott az egységes füzetvezetéshez, és jelen esetben, az általam vizsgált forrás lapjain az óvónőképzéshez igazítva került alkalmazásra. Az írásos feladatokra vonatkozó tartalmi elvárás és felépítés így a következőképp módosult: a cím: 1. *Hospitálásom* és a dátum állt legfelül, ez alatt a *Fő feladat* címe, majd a feladat megoldása, és a szerzett tapasztalatok leírása szerepelt, majd, külön sorban a „*Különös észrevételeim*” cím alatt további tanulságos feljegyzések és megfigyelések következtek. Végül egy új elem is bekerült az elvárások közé: a „*Segítettem*” rész, ennél a résznél a tanulónak dokumentálni kellett minden olyan tevékenységet, amelyet a hospitálás során, a gyermekgondozás terén elvégzett. A részletes útmutatót követően a füzetben a hospitálásokra, feljegyzésekre biztosított üres, oldalszámjelölés nélküli oldalak találhatóak, ahová a tanulók a feladataikat, a megfigyeléseket, a tapasztalataikat és észrevételeiket rögzíthették.

A következőkben egy, az óvónőképzésben akkor II. osztályos tanuló által készített *hospitálási napló* 1931/1932-es tanévben írt, négy hospitálás tapasztalatait és körülményeit rögzítő feljegyzéseit mutatom be. A hospitálási füzet külalakja szép, a tanuló az elvárásoknak megfelelően a naplót gyöngybetűkkel vezette. Az itt-ott

előforduló helyesírási hibákat a gyakorlatvezetője precízen, grafit ceruzával, finoman jelölte, folyamatosan javította. A fő feladat, a követelmények szerint, minden esetben aláhúzással került kiemelésre.

A hospitálási naplóban a feladatok megvalósítása, a tapasztalatok közlése mellett mindig találunk „Különös észrevételeket” és a „Segítettem” címszó alatt is feljegyzéseket.

A naplót olvasva feltárul a múlt, képet kaphatunk az adott időszak óvodai gyakorlathoz kiadott feladatairól és megvalósításukról. Az adott évben a tanuló fő adatai, a hospitáláson történt megfigyelések fő kérdései, témái a következők voltak:

1. alkalom: Milyen a gyermekek viselkedése egymás között? (1931. szeptember 26.)
2. alkalom: Szemléltetés a kisdédóvóban (1931. november 3.)
3. alkalom: A gyermekek képzelete milyen irányba fejlődik? (1931. december 10.)
4. alkalom: Mennyire van meg a gyermekekben a részvét érzelme? (1932. április 22.)

A feljegyzés tanúsága szerint a II. osztályos növendék nagy izgalommal készült az első hospitálására. A lejegyzett sorok a várakozás és a megfelelés kételyeivel kezdődnek:

„...hogyan fogadnak majd a gyerekek, lesz-e bizalmuk hozzám. Tudok-e majd velük elcsevegni, beletalálom-e magamat szerepembe?

Tudok-e jó és szigorú is lenni, kedves, bizalomgerjesztő, meg tudom-e magamat szerettetni ezzel a csöppségekkel. Egy kis lámpalázzal léptem át az óvoda küszöbét.” (Hospitálási napló, 1931.09.26. o. n.)

A tanuló az óvodában a feladatának megfelelően játszott a gyermekekkel, megtornáztatta őket, mindenre igyekezett odafigyelni. Megfigyelte a kedvesnővér munkáját, segédkezett a gondozási feladatokban, reggel felsegítette a gyerekek köténykét, a tízórai alatt és a hazamenetelkor a kabátfelvételnél és a sorba állításnál tevékenykedett, amiről a „Segítkeztem” részben olvashatunk. A gyermekek egymás közti viselkedését, az óvodában a délelőtt folyamán történeteket, a tapasztalatokat részletesen lejegyezte.

„...a kedvesnővér megkezdte az oktatást. Nagyon megfigyeltem a csöppségek minden mozdulatát, mely alkalommal azt tapasztaltam, hogy a gyermekek természete, jelleme nagyon különbözőek. Van köztük illedelmes, szófogadó, jólelkű, ki társával mindenét megosztaná, vannak megint csintalan, kevésbé jólelkű, és irigy természetek is. Úgy általában eléggé jó pajtások, egymáson szívesen segítenek, és nyugodtan eljátszanak egymással.” (Hospitálási napló, 1931.09.26 o. n.)

A „Különös észrevételeim” részben a diáklány a nap folyamán szerzett észrevételei közül a szülői nevelés és a gyermeki viselkedés összefüggését és a gyermekek egymástól való különbözőségét emelte ki.

„Tapasztaltam, hogy a gyermekeken rögtön meg lehet állapítani, milyen nevelésben részesítik szüleik. ...Nagyon különböznek egymástól szellemi tekintetben is. Van nekik könnyű felfogásúak, kik gyorsan megtanulnak mindent, míg ellenben a másik még meg sem érti, hogy miről van szó. Ez utóbbiakkal persze sokat kell vesződni és bizonyos nagy adag türelemre van szükség.” (Hospitálási napló, 1931.09. 26. o. n.)

A második hospitálás fő feladata a szemléltetés megfigyelése volt. A feljegyzés szerint a füzet írója nagy örömmel ment ismét az óvodába, ahol nagyon jól érezte magát. Ezen a napon a rossz idő miatt kevés gyermek volt az intézményben.

„Örömtelt szívvel vártam azt a napot, melyen ismét megjelenhettem a kisdéd-óvóban. Annyira tudok gyönyörködni a kicsikék csacsogásában, játékaikban, hogy már egész otthonosan érzem magamat közöttük és valóban oly kellemes nekem az ő társaságuk.” (Hospitálási napló, 1931.11.03. o. n.) A napló szerint ezen a napon a hospitáló labdázott a fiúkkal. Az óvónő az ima után mesélt, a mese egyes részleteit a táblára rajzolva szemléltette. A jóra nevelés érdekében a Mikulás eljövételét is előre vetítette, és a táblára a Mikulást is felrajzolta. A táblára rajzolás, az ilyen módon történő szemléltetés abban az időben mindennapos gyakorlat volt az óvodában. Az iskolában is használt tábla és a kréta az óvodai felszerelés részét is képezte. A tanuló a „Különös észrevételek” részben kiemelte, hogy a gyermekek figyelmét a táblára rajzolással lehet a legjobban lekötni.

A harmadik hospitálás fő feladata annak a megfigyelése és feltérképezése volt, hogy a gyermekek képzelete milyen irányba fejlődik. December, a Mikulás utáni időszak lévén a délelőtti foglalkozások a várakozás, a Kisjézus eljövetele körül forogtak. A nagyok a foglalkoztatóban angyalkakosárkákat készítettek, a kicsik a másik helyiségben a táblákra rajzolhattak. Aki nem fért a táblához, az játszott a hospitáló tanulóval. Erre az óvodai délelőttre a kissé iskolás jelleg volt a jellemző. A vers betanítása, a foglalkozás utáni tíz perces szünet, a foglalkozások végét jelző csengő is ezt mutatták.

„Mikor már sokan voltak, megkezdődött a foglalkozás. Vers betanítás volt. A versnek nem barátjai, inkább hallgatnak egy kis mesét. Mikor már tudtak valamit, a gyermekek öröme a tízperces szünet következett.

(...) A tízpercenek vége, újból megkezdődik a komoly munka. Most tanulnak tornát a Jézuskának. Egyszer csak megszólalt a csengő, mely a tanítást befejezését jelezte.” (Hospitálási napló, 1931.12.10. o. n.)

Az óvóképzős növendék a gyermeki képzelet alakulását feltáró feladatot a gyermekeket egyenként megszólító meséltetéssel is igyekezett kibontani. Ennek eredményeként az adott napon a gyermeki képzelet és az ismert mesék fantáziával való keveredését mutató történetek kerültek lejegyzésre.

„A Karcsi elmondta, hogy egy cica elment az erdőbe és ott volt egy farkas, ami megette azt a kis cicát amit előbb mondtam, csakhogy keresték a cicát, de nem találták. Tudja néni aztán arra jött egy vadász, aki meglőtte a farkast, és egy nagy követ fektetett a hasába. Már vége is van kérdeztem? Karcsikám már hallottad ezt a mesét? A Karcsi rám néz és azt mondja dehogy is.” (Hospitálási napló, 1931.12.10. o. n.)

A délelőtt során a tanuló megtapasztalta, hogy a gyermeki képzelet mindenkiből mást hív elő: voltak gyerekek, akik lelkesen, a saját képzeletükre is hagyatkozva meséltek, de voltak olyanok is, akik ezt a kérést elutasították. A nap során többször előkeült a Jézuska és az ajándék, amit karácsonykor csak a jó gyermekek kaphatnak majd.

A „Különös észrevételeim” részben található leírás szerint a tanuló úgy látta, és meg is állapította, hogy a gyermekek magaviselete az ünnep közeledtével a figyelmeztetések és az érzelmi ráhangolódás hatására egyre javul.

Az 1931/1932-es tanévben a tanuló negyedik hospitálásának a fő feladata annak a megfigyelése volt, hogy mennyire van meg a gyermekekben a részvét érzése. A hospitáló a tízóraizás ideje alatt megfigyelte, hogy a gyermekek ezen a területen sem egyformák, nem mindenki viselkedik ugyanúgy. Voltak a csoportban barátkozók, olyan gyermekek, akik még a cukorkát is megosztották egymással. Észrevette, hogy különösen a testvérekre jellemző az egymás iránti szeretet és részvét érzése:

„A gyermekben a részvét érzelem már ki van fejlődve. Minden egyes gyermekben különböző mértékben. Különösen a testvéreknél lehet észrevenni, hogy mennyire szeretik egymást és mennyire fáj nekik, ha az egyik bemehet a foglalkozóba, a másik nem.” (Hospitálási napló, 1932.04.22. o. n.)

A tanuló a gyermeki részvét érzésére irányuló feladat elvégzését részletesen lejegyzett megfigyeléseivel támasztotta alá. A hospitálásokon végzett megfigyelések, közös játékok, az elvégzett feladatok és az ezekről készített írásos tanulói beszámolók hiteles betekintést engednek az adott időszak óvodai gyakorlatába is.

Összegzés

A Soproni Óvónőképző Intézetben, az 1931/1932-es tanévben a tanulók óvodai hospitálásához, az írásos dokumentáció elkészítéséhez egy nyomtatott, eredetileg a tanítóképzés számára összeállított hospitálási napló állt rendelkezésre. A részletes útmutatóval ellátott füzet némi átalakítással vált az óvónőképzőben az óvodai gyakorlathoz jól alkalmazhatóvá. A tanulmányomban bemutatott naplóban található tanulói feljegyzések igazolták, hogy a naplóvezetési mintát, a feladatokat, a füzetben található nyomtatott vezérfonalakat szem előtt tartva a pedagógia tanára azt az óvodához igazította. A II. osztályos tanuló feladatai így a gyermekek sokoldalú megismerését, valamint az óvoda, az óvónő gyakorlati, módszertani munkájának a megfigyelését segítették. Az elemzett első négy hospitálás, a tanulói tapasztalatok, a leírt élmények és különös észrevételek alapján látható volt, hogy a vizsgált időszakban a füzetet vezető növendék mindenben igyekezett megfelelni a feladatainak, igényes, szép füzetvezetésével is mintát állítva az utókornak. A korabeli forrás alátámasztotta, hogy a Soproni Óvónőképzőben az óvodai gyakorlatok tervszerűen, a tanulóktól igényes munkát elváró módon, és megfelelő, folyamatos szakmai felügyelettel történtek.

Irodalom

Az Isteni Megváltó Leányainak Soproni Anyaházában fennálló róm. kath. Tanító-és Óvónőképző-Intézet Értesítője az 1931/32. iskola évről. Kiadja: az intézet igazgatósága, Sopron, Vitéz Tóth Alajos könyvnyomdai műintézete, 1932.

Fekete János (összeáll.) (1931). *Hospitálási napló.* Pécs, Dunántúl Pécsi Egyetemi Könyvkiadó és Nyomda R.t.

Kelényi Ferenc (1968). A soproni óvónőképzés kezdetei. *Soproni Szemle*, 22(1), 67-72. URL: <https://bit.ly/3sLT6G6>

• A tanulmányban előforduló webes hivatkozások legutolsó ellenőrzési időpontja: 2023. december 1.